

ban a rutének színe azonos a magyarok színével, a térképen azonban nem; a 40—50%-os magyarságot jelentő jel mellé a jelmagyarázatban elfelejtették (?) odaírni a szöveget, így az olvasó találgathatja, hogy az mit jelent; a túlnyomó magyar többségű Háromszék megye területét a rajzban Brassó megye javára megnyirbálták, stb.

Különben Románia nemzetiségi viszonyainak megyénként való vizsgálata nem ad világos, kielégítő eredményeket. Részletesen, községenkénti pontossággal kell a viszonyokat feltárni és térképezni. Erre csak az 1910. évi népszámlálás adatai nyújtanak — mindenki által aránylag könnyen ellenőrizhető — alapot. Ezen az alapon készültek a magyar nemzetiségi térképek, amelyeket megbízhatóság és részletesség szempontjából a románoknak eddigi ilyenemű kiadványai meg sem közelítenek. Adja ki a román statisztikai hivatal községenkénti részletezéssel az 1930. évi népszámlálás teljes anyagát mindazokkal a kombinációkkal, amelyeket a felvételek nyomán beígértek, s akkor igényt tarthat arra, hogy eredményeivel komolyan foglalkozzanak. Ilyen propagandisztikus beállítású, sok részében torz és hamis fűzetekkel azonban komoly fórumok előtt nem lehet megjelenni.

RÓNAI ANDRÁS

A TÁRSADALMI REALIZMUS ÚTJÁN

EGY-EGY TÁJ újabbkori története magában foglalja a rajta megtelepült társadalom sorsát, jellegét, életerejét és életirányát. A tájban végbemenő változások nagyrészt a társadalom élet jelenségeinek következményei, de egyúttal alakító tényezői is. Például harmonikus, megállapodott, munkás mezőgazdánép körül minden valószerűség szerint szelíd vonalú kultúrtáj alakul ki; politikai és gazdasági életében törekeket hordozó társadalmat a legtöbbször egyenetlen, rideg táj övez. Népek tragédiái igen sokszor a tájak tragédiáit is jelentik. A táj és a rajta élő nép életkérdéseit nem lehet elválasztani egymástól és azokat elszigetelten megoldani nem lehet.

Kaán Károly, a Magyar Alföld avatott kutatója legújabb könyvében, az Alföldi kérdések ben ezeknek a tényeknek bizonyítékait szolgáltatja az alföldi erdők és vizek történetének és mai problematikájuknak vázolásával. Az Alföld nagy része a török hódoltság előtt erdős, itt-ott erdős-lápos terület volt. Még a ma olyan sivár területeken is, mint a Delibláti homokpusztán vagy a Hortobágyon, terjedelmes ligetes erdők, buja nyirkos rétek és kisebb-nagyobb szántók változatai díszlettek. Az alföldi mezőgazdasági kultúra, különösen pedig az erdők sorsát a török elleni harcok pecsételték meg. Ezeknek a pusztító időknek nem az állandó telephelyhez kötött földművelés, hanem az állandó és gyors mozgást lehetővé tevő rideg állattartás felelt meg. Az ilyen nagymérvű állattenyésztés pedig kellő védelem híján az erdő elpusztítója lehet. A közigazgatás felbomlott: nem volt, aki beleszólt volna az egyéni kilengésekbe. Hasonló anarchia következett be a vízgazdálkodásban is. A nyirkos, lápos, vízállásos és mocsaras területek jelentékenyen meggyarapodtak és az addig gazdaságilag használt területeket foglalták el, így pusztult el az Alföld nagy része.

A török hódoltság óta eltelt két és fél évszázad alatt sem sikerült megoldani az elpusztult táj összes problémáit és így nyitottak, égők maradtak az ott megtelepülő társadalom kérdései is. Sok kísérlet történt az orvoslásra; bölcs

rendeltek és törvények egész sora lenne hivatva a segítségre, de a végrehajtott hatalom nem követi mindig nyomon a törvényhozást. A végrehajtott nagy anyagi és műszaki erőfeszítések útjába is mindig került egy kavicsdarab vagy egy sziklatömb és a megoldások vagy elmaradtak, vagy félmegoldásokká torzultak. Ez utóbbiak aztán néha gyümölcsök helyett tragédiákat teremtettek, mint pl. a belvízrendezés, amelyet nem követett az öntözőcsatornák megépítése. Nagyon megértjük, de nem tudnánk elmondani a szerzővel színes apológiáját a műszaki munkálatok védelmében és nem tudjuk elfogadni a tanyarendszerről vallott felfogását sem, mintha az mindenképpen egészségtelen fejlődés volna.

A könyv legnagyobb értéke a nagy anyagbeli felkészültségen kívül a minden lehetőséget figyelembe vevő egyetemes szemlélet. Nagyon kívánatos lenne, ha a nemrég megindult öntözési előmunkálatoknak nemcsak a műszaki részében találkoznánk ilyen nagy távlatokat felmérő látással, hanem meglenne az előkészületek minden mozzanatában, elsősorban népünk érdekelt részének szellemi előkészítésében és gazdasági nevelésében.

A reális szemléletű társadalomkutató a kicsinyességig aprólékos és a végletekig egyéniesítő, anélkül hogy egy pillanatra is megfedkezne a vizsgált társadalmi egység organizmus voltáról és saját munkájának szintetikus jellegéről. Személytelen tárgyilagossággal kikapcsol munkájából lehetőleg minden gyógyító és nevelő célt, minden vitakozást, különben analízise torzítottá, diagnózisa egyoldalúvá válik. Természetesen nem könnyű innen maradni ezen a szigorú demarkációs vonalon. Harci lármától ugyancsak hangos napjainkban nehéz félreállni a küzdők sorából és szenttelenül, hideg szívvel, a nagy kérdések szuggesztiójától érintetlenül a tiszta igazság útját keresni. Nem csoda tehát, ha a legreálisabb szemléletű társadalomkutató is megpróbálja és megpróbálja a két úrnak szolgálást: a tárgyilagos diagnózis készítését és a befolyásolást.

Ezt az utat választotta Adorján János is most megjelent munkájának, A magyar kenyérgkérdésnek első részében, ahol „termelőszervezetünk legfontosabb, de egyúttal legbetegebb szervéről: a mezőgazdaságról ad diagnosztikai képfelvételeket.“ De nem elégszik meg a helyzet feltárással. Hívatasának tartja küzdeni „az elhatalmasodott közzgazdasági sarlatánizmussal,“ és a hibák szándékos kiemelésével meg akarja döbbsenteni olvasóit.

A magyar gazdasági és társadalmi élet legnagyobb betegsége a közszegénység. Amíg a XVIII. század második felétől kezdve a XIX. század végéig gazdasági fejlődésünk nagyjában nyomon tudja követni a lakosság számának és kultúrigényének emelkedését, addig az utolsó ötven esztendő, különösen a mezőgazdaságban „megdöbbsentő mozdulatlanságot“ mutat. Gazdasági, szociális és politikai problémáink ebből a szörnyű diszparitásból erednek. Ma 35%-kal nagyobb lakosságnak kell beérnie az 1890-es évek terméseredményével. Ez a fejlődésbeli különbség nemcsak az agrárnépesség életszínvonalát csökkenti, hanem kihat a többi társadalmi osztályra is.

Adorján megállapításai, ha az állításnak az egészét nézzük, megdöbbsenthetetlenek, de a részletekben sok a kiigazítani való. Durva hibák keletkeznek akkor, ha az összehasonlítást csupán mennyiségi adatok alapján végezzük el. A minőségi termelés az utóbbi évtizedekben szinte ugrásokkal ment előre a mezőgazdaság terén. Agrártermelésünk értéke ma már nem mérhető meg csupán a gabona és burgonya terméseredményei alapján, mint ahogy Adorján teszi. Gyümölcs-, kerti és ipari növénytermelésünk komoly eredményeit számításon kívül hagyja és kifelejtí állattenyésztésünk értékeléséből hatalmasan megnövekedett baromfitenyésztésünket is.

Diagnosztikai felvételeiben agrárnépességünk különböző rétegeiről meglepően finom jellemzést ad. Nagy körültekintéssel készített és pontos-

ságra törekvő számításokkal igyekeznek lemérni a különböző típusok gazdasági és szellemi felkészültségét és üzemeik gazdasági erejét. Képei azonban helyenként kiigazításra szorulnak: a nagybirtokról és a mezőgazdasági cselekedésről adott jellemzéseiben a kelleténél jóval több derűs szintet használ, míg a kiscsászák életképeiben túlzottan sötét színek komorlanak.

Könnyen megsokszorozhatnók ellenvetéseinket és megjegyzéseinket. De a szerző maga is jól tudja, hogy rajza sokszor „túlágoston sötét és nem fedi teljesen a valóságot“ (39.1.), és hogy több esetben szándékosan élezte ki a nagybirtok „előnyeit“ (121.1.). De éppen ez az önmaga felé is megnyilvánuló éleslátás és kérlelhetetlen szókimondás a legnagyobb biztosítéka annak, hogy a szerző reális szemléletű társadalomdiagnosztává lesz, ha egyszer le tud mondani arról, hogy harcba elegendjék „a közvélemény ellenkező irányban hangolt kórusaival“.

A társadalmi realizmus jelentkezik a maga nagy ígéreteivel és értékeivel Veres Péter Szocializmus—nacionalizmus c. könyvében. Veres a dialektikus módszer segítségével a szocializmus és a nacionalizmus sokszor ellentétbe állított, vagy napjainkban még többször szolgálai értelmetlenséggel egymás mellé helyezett fogalmainak tisztázását és egy nagy szintézisbe való forrasztását kísérel meg. Amíg ennek végső megfogalmazásáig — a megvalósult nacionalizmus: a megvalósult szocializmus — eljut, páratlanul egyszerű és megkapó gondolatsorokon és értelmezéseken keresztül végigvezeti az olvasót korunk minden kínzó társadalmi kérdésén.

Veres élesen megkülönbözteti a parancsuralmi és a demokratikus kollektívizmust. Az előbbi hívei tulajdonképpen individualisták: „de olyanok, akik csak a maguk számára akarják a szabadságot, a tömegek számára pedig teljes fegyelmet és engedelmességet“. Igazi kollektívizmus nem található sem a nemességnél, sem a polgárságnál, sem a kispolgárságnál — legfeljebb csökevényekben. A közösségi szellem igazi képviselői az ipari munkásság, a dolgozó kisparasztság, a földmunkásság és az alkotó értelmiség. Ez utóbbin nem az ú. n. intelligenciát érti, „hanem egyszerűen minden nemzet s ezen belül minden osztály, réteg, sőt szakma alkotó tehetségeit“. A kollektívizmusnak a tömeg életében jelentkező nagy ellentmondásai: a szolgálékiség, a messzianizmus, a gyomormaterializmus és a hedonizmus a közösségi fegyelem és öntudat kialakításával és a realizmusra — azaz a teljes valóság összefüggéseinek megismerésére és öntudatos vállalására — való neveléssel oldhatók fel. A szocializmus lényege a szociocentrikus gondolkodás.

A nemzet történelmileg kialakult szintetikus közösség, az összemberiségnek egy alcsoportja, a kollektívitásnak ugyanazokkal a belső törvényszerűségeivel. A nacionalizmus az egyetemes kollektívizmus megnyilvánulása a nemzeti közösségre vonatkoztatva. Ezért ha a nacionalizmus imperializmussá fajul, Önmaga biológiai törvényeinek mond ellent és — megsemmisül. Népi nacionalizmusra van szükségünk; de igazi nacionalizmus a mai magyar népi tömegekben nem él. Életre keltése a parasztság és munkásság általános politikai, gazdasági és szellemi felszabadítása útján lehetséges. Ezek a magyar népközösség fennmaradásának szociológiai feltételei. A biológiai feltételek pedig: 1. egy jobb, igazabb társadalmi rendben a magyarság fajfenntartó ösztöneinek felszabadulási lehetősége; 2. a magyarság embertani és faji valóságának megismertetése és tudatosítása, hogy a felébredő ösztönök a saját fajtánk megmaradásának irányában tájékozódjanak s ez a tájékozódás fajfenntartó akaratban, fajszeretetben, faji testvériségben és faji esztétikában valósuljon meg.

Veres Péter valóságsszemléletének egyetlen nagy fogyatkozása van, és ebből erednek a helyzetrajzába és az orvoslás ajánlott módszereibe belecsúszó tévedések: a biológiai és a szociológiai vonal mellett nem veszi észre,